

Arbetstillståndet i Lossmen Södersjö och östsidan
av medlemmar i Lossmen Södersjö och östsidan
i Lossmen 1924-30, "Föreningslängsta Leksönd"

1/

I västra delen av Burträsk socken ligger byn Lossmen. Den gränsar mot Norsjö, Lycksele och Degerfors socken. Åren 1924 - 1931 blev minnesrika år för att kunna överleva. De förde då en skogsstrejk som kom att bli den längsta strejk som syndikalistiska organisationen SAC fört. De som bodde i denna by var småbrukare och arrendatorer åt Mo & Domsjö.

I Lossmensjöns norra del är en vik och i västra sidan av viken ligger Lossmenbyn och vid östra sidan av viken ligger Lossmenbränna. Sammanlagt i Lossmen och Lossmenbränna finns ett dussintal gårdar. Söder om Lossmensjön ligger Sävsjön. Cirka 5 km norr om Lossmen finns Brättberg med ett par gårdar.

År 1903 köpte Mo & Domsjö hemmanet Brättberg 842,2 hektar av C A Söderström och hans hustru. Köpesumman okänd (uppgiftslämnare M & D, Lycksele). Tills i mitten av 1800-talet ägdes nästan all skog i Lossmen av Gustav Philgren. Han hade både pigor och drängar anställda. Trots de stora skogsrikedomarna var inte konstanterna alltid så stora. Philgren hade blivit skyldig 250 - 300 kronor hos en handlare vid namn Bergmark i Burträsk. Han hade fått besked om att infinna sig en viss dag och klockslag för att betala sin skuld. Det var sju mil att gå till Burträsk och Philgren kom någon timma för sent för att gälda sin skuld. Det var lätt för Bergmark att lägga beslag på hemmanet, ty Philgren kunde vare sig läsa eller skriva. Philgren lär ha yttrat i Burträsk, "om jag hade kunnat skriva, hade jag också varit tjuv."

Det var på det sättet många strävsamma nybyggare förlorade sina skogar. De flestas namnteckning bestod av ett bomärke. Hur stort hemmanet än var bestod priset i regel endast av 5 - 600 kronor. En sådan summa ansågs av många som en stor förmögenhet. Folk hade också svårt att värja sig mot dessa skriv- och lagkunniga bolagsherrar, som alltid såg till att de fick skulder som var svåra att betala. När de inte kunde betala sina skulder till en fastställd tid, lade fordringsägaren beslag på deras hemman.

I början av 20-talet hade socialismens läror, Syndikalismen börjat få fäste i västra delen av Burträsk socken. Det var framförallt i byarna efter och i närheten av stambanan och dess närhet, Ekträsk, Åsträsk, Kalvträsk och Granträsk där lokala samorganisationer (LS) hade bildats. I dessa byar liksom i Lossmen var

arbetarna hänvisade till skogs- och flottningsarbete, något annat fanns inte att tillgå. Och deras små jordlappar gav dålig bärgring.

I Lossmen hade Mo & Domsjö köpt det största skogshemmanet. De hade en skogsvaktare, faktor Hansson, anställd. Det var denna Hansson som var orsak till att de beslutade sig för att bilda LS. Hansson formligen tyranniserade arbetarna i byn. Slaveri är ett lindrigt uttryck enligt byborna. Han gjorde allt för att trackasera dem.

Under 20- talet pågick bygget av Hällnäs-Lycksele järnväg. Det var en agitator ur deras led, ~~Gottfrid~~ ^{vig namn} Lund, som 1924 kom till Lossmen och bildade en LS. Syndikalismen var i arbetsgivarnas ögon något förskräckligt. Det var värre än både socialdemokratien och kommunismen. Det fanns ju många som då och vilket fortfarande finns som hade svårt för att skilja på syndikalismen och kommunismen. I religiösa kretsar ansågs syndikalismen vara det-samma som antikrist.

Vid Hällnäs-Lyckselebanan var de flesta av rallarna organiserade i SAC. De hade idéer om hur samhället skulle byggas och om hur arbetarna skulle vara organiserade.

Medlemmarna i Granträsk LS hade naturligtvis gjort förarbetet för bildandet av LS i Lossmen. I Granträsk fanns sådana män som bröderna Signar och Karl Lindfors och brödratrion Josua, Hjalmar och Knut Lindahl. Bland dessa tre var Josua den främsta. Enligt SAC:s stadgar skulle varje medlem vara en agitator och denna stadgeparagraf anammades helt av bröderna Lindfors och Lindahl.

~~Gottfrid~~ Lund hade sällskap med några av dessa män när han kom till Lossmen. Vid detta möte var hela byns män och kvinnor samt från närliggande platser samlade. Det var vanligt i denna by att vem som än hade ordnat ett möte om det ~~öskes~~ var fackligt politiskt eller religiöst, mötte de upp mangrant. Det rådde också en stor nyfikenhet, alla var intresserad av att få höra vad denna syndikalismens apostel hade att förkunna.

Det första som gjordes när de hade bildat LS vilket skedde vid detta möte som Lund höll, det var att prissätta de arbeten som fanns. Dessa arbeten var skogs- och flottningsarbete och ibland

vägarbeten. Priserna som arbetsgivarna tillämpade var mycket dåliga, många var nämligen skyldiga efter arbetets slut. Vad kunde det bli annat än hat mot dessa skogsbolagens blodsugare som lurat till sig skogshemmannen genom ett bedrägligt förfaringsätt. Som utnyttjat den nöd och fattigdom som rådde bland befolkningen. Lossmen var inget undantag, utan så var det överallt där skogsbolagen for fram.

Skogsavverkningarna och flottningarna prissattes. Men att tänka sig några förhandlingar med skogsbolagen eller flottningsföreningen gick inte. Då fanns bara stidsvapnet, blockaden att tillgripa, varför avverkningarna blockerades.

I Lossmenbränna bodde Wilhelm Lindfors och hans sambo Emma Jakobsson. Deras stora kök var byns möteslokal. Där fick präster och predikanter, politiker ha sina möten och nu blev deras hem syndikalisternas hemvisst för möten.

Både i Lossmen och Lossmenbränna fanns en gammal vacker sed, att de skulle hjälpa varandra. När ett nötkreatur slaktades samlades byns befolkning och åt slaktarmiddag. Första gången jag besökte Lossmenbränna var 1943. Hos Wilhelm Lindfors dit jag först anlände höll de på att slakta en gris. Då hade denna sed upphört att hela byn samlades till slaktarmåltid, men Lindfors förklarade att jag fick då inte åka därifrån förrän jag blivit bjuden på slaktarmidda.

Det har berättats att under strejkåren om det slaktades en kalv eller något annat djur, delades det bland byborna. Vid ett tillfälle, året tror jag var 1967, frågade jag Wilhelm Lindfors, han var då över 80 år, om det var sant vad som berättats hur de delade matbitarna för att hålla bort nöden. Han svarade "jag minns ej så bra, men hova ligen så fatti vi var, o harre ligen ändå!" Det var en anarkistisk Karapotiansk inbördeshjälp som tillämpades, utan att de flesta visste något om dess ideologi.

Under dessa år 1924 till 1931 var det många händelser som inträffade. Skogsavverkningarna var blockerade och skogsbolaget, hade värvat strejkbrytare, som utförde arbetet. Det gjordes besök i dessa avverkningar för att tala dem till rätta och förmå dem att sluta och åka hem. Det var mest från Villvattnet i Burträsk och Risliden i Norsjö, som strejkbrytare kommo. Det var i regel bönder som hade relativt gott ställt. Det var inte som i

Lossmen där de hade en eller två kor i ladugården, som inte gav någon stor bärgning till hushållet, utan de var hänvisade till de arbetstillfällena som fanns och där arbetsgivarna var vana med att helt bestämma lönen. Polisen var beordrad att finnas på plats för att bevaka strejkbrytarna.

Knut Norberg, Lossmen berättar: Vid ett tillfälle hämtades Erland Johansson i Lossmen av polisen och de skulle frakta honom till Burtäsk på förhör. Johan Anton Henriksson i Risliden skulle skjutsa honom till Kvistliden varifrån bil skulle gå till Burträsk. Erik Johansson i Lossmen knöt näven och sa till Henriksson, ta med dej likskjortan när du kommer igen för den behövs. Lossmenborna följde med till Lossmenbränna. I Lossmenbränna mötte de och kastade sten så att hästen fick spriga allt vad den orka till Bernhard Widmarks. Widmark var arrendator åt skogsbolaget. Bolaget hade ett gammalt bostadshus vid östra Lossmensjön. Där fanns strejkbrytare från Risliden. Platsen och stugan var fridlyst. På fettisdagen ^{besöktes} stugan av Knut Norberg, Erland Johansson, Ragnar Adolfsson, Knut Lindahl, Signar Lindfors, Karl Lindfors, Lambert Lindström, Ludvig Ögren, Hjalmar Lindahl, Josua Lindahl och Josua Karlsson. Dessa 11 blev åtalade och fick böta 100 kr vardera. Böterna betalades av SAC. De hade samlat ihop deras verktyg för att sända hem dem. Jägmästare Georg Nordfors och kronojägare Oskar Jonsson kom dit. Lossmenborna lämnade kojan och vidtog inga åtgärder.

I Lossmen bodde en man som hette Karl Villehard Johansson, (kallad Luffar Johansson) från Hjoggböle i Skellefteå. Han var lite klen i huvudet, men hade jättes styrka. Luffar Johansson ville åka till skogsstugan och rensa den från strejkbrytarna. De lyckades förhindra detta, de var rädda för att skulle slå ihjäl samtliga.

Vid rättegången mot de 11 åtalade fanns en advokat Gullbrand från Stockholm. Åklagaren landsfiskal Dahl begärde att målet skulle uppskjutas vilket rätten godkände. När sedan målet kom upp fanns en ny advokat, som Knut Norberg inte minns namnet på, men som verkade stå på arbetsgivarens sida.

Vid rättegången var lantmätaren instämd som vittne. Lantmätaren förklara att ingen del av kojan var fridlyst enär den stod på sockengränsen Burträsk-Degerfors, som var ingenmansland. 12 meter fritt från vardera sidan av mittlinjen.

Uno Widmark i Lossmenbränna berättade 1986 vid mitt besök hur han upplevde strejkåren. Han var en ung grabb när strejkbrytarna bodde i hans hem.

Bolaget var ägare till gården där hans föräldrar Bernhar och Emelia Widmark bodde och som var arrendedatorer. Bolaget bestämde att strejkbrytarna skulle bo där, att neka ha varit detsamma som uppsägning av arrendet och de ha måst flytta. Det var i en s.k. Västerbottens gård de bodde. En Västerbottens gård har följande utseende. I mitten av huset är ingången där man kommer in i förstugan. I ena endan av huset är köket. Köket i dessa hus är stora ca 50²m eller större är mycket vanligt. I detta kök bodde hela familjen, hur stor familjen än var fick köket utgöra matsal och sovrum. Denna typ var det på huset där familjen Widmark bodde. I mitten av huset är en liten kammare, finrummet, och där bodde två poliser som skulle vakta strejkbrytarna. Varje morgon och kväll måste poliserna gå genom köket. Strejkbrytarna bodde i andra endan av huset som kallas salen av samma storlek som köket, men som endast bruka användas vid högtidliga tillfällen.

Det går inte att beskriva hur det kändes, säger Uno att se dessa poliser och strejkbrytare hela vintern gå där morron och kväll. Det är minnen som etsat sig fast, som man aldrig glömmer. Det går bara inte att glömma. Det var väl tur att inte strejkbrytarna behövde gå genom köket för att komma till sitt rum. Det har aldrig kunnat gå väl.

Emelia Widmark var en kvinna med humor och glimten i ögat. Hon berättar att ibland gjorde de en del rackartyg, som hon kallar det och som var ofarliga så inga myndigheter kunde komma åt dem.

Strejkbrytarna från Villvattnet i Burträsk skulle åka hem på våren. Det gick en geväg rakt över skogen som de kunde hem på samma dag. Hon varna dem för att åka denna väg, de skulle aldrig komma hem med livet. De vände nu om och körde över Risliden, Norsjö och Bastuträsk, en väg som det tog flera dagar att köra. Det fanns ingen efter den andra vägen som hade gjort dem något, men det var roligt att skrämna dem, för strejkbrytarna var några feiga stackare.

Signar Lindfors blev mycket god vän med landshövding Gustav Rosen i Umeå. Det rådde stor arbetslöshet i dessa trakter och Signar Lindfors hade skrivit till Landshövdingen ^{Rosén i Umeå} och talat om vilka svårigheter och nöd de levde under. Rosén besvarade hans brev och bestämde att han skulle komma till Kalvträsk där de skulle mötas tillsammans med kommunens kommunalpolitiker. Kommunens representanter kom finklädde och tänkte att nu skulle väl orosstiftaren Signar Lindfors få sig en riktig åthutning av Landshövdingen.

När Landshövdingen anlände frågade han efter Signar Lindfors, som stegade fram klädd i sin vanliga dress, vadmalkostymen och biötkännor. Efter att de hade hälsat på varandra tog Rosen Lindfors under armen och så vandrade de runt kyrckkogården. Därefter sa han till kommunalgubbarna de skulle sätta igång arbeten så att folket som inte hade något att leva ^{av}/fick arbete. De skulle bygga en stenmur runt kyrkogården. Ni har pengar och det är en skam att folk som vill arbeta inte skall få denna möjlighet. Det blev kommunalgubbarna som fick sig en åthutning för sin tröghet, så här får det inte vara inom er kommun ansåg landshövdingen.

Det berättas att efter detta möte mellan Lindfors och Rosén, höll de kontakt och hade korrespondens med varandra.

Signar Lindfors var en mycket god och ärlig man. Visst kunde han fatta humör ibland. Det berättas att vid en demonstration i en bäckflottning där försökte han att tala förstånd med strejkbrytarna utan att lyckas. Då blev han fruktansvärt arg och högg tag i en kraftig björk och skakade samtigigt som han vrålade som en björn. Naturligtvis visste han att skulle han ha tagit tag i någon av strejkbrytarna hade han kramat ihjäl den.

Vad var det nu som gjorde att skogsbolaget Mo & Domsjö tvingades att till slut träffa uppgörelse med Lossmens LS. De gjorde ju ett tappert försök att svälta ut dem vilket inte lyckades.

Vid ett besök i Åmsele 1976, berättar Eva Gustavsson, som flicka hete hon Philgren och bodde i Sionsbacken Lossmen. Eva var en liten skolflicka när sterejken 1924 började och som pågick till våren 1931. Eva hade lång väg till skolan i Lossmen, som hon skulle färdas morgon och kväll. Hon säger att hon var mycket rädd, "o gud vad jag sprang."

Om ett annat spratt, berättar Josua Lindahl: Poliserna var ju beordrade att vara i Lossmen och bevaka strejkbrytarna. I denna avverkning var de från Risliden. Något otyg måste de hitta på för att leka med polisen. De hade stoppat upp gjort en gubbe av halm och ställt den intill basvägen. Lossmenborna låg på tillbörligt avstånd för att lyssna på polisen. De hade ställt gubben mot ett träd. En loka från en hästsele höll han riktad mot vägen och det såg ut som han hade riktat ett gevär mot poliserna när de kom. Poliserna stannade upp och började resopera om att gubben var nog laddad med dynamit. De tog näver och gjorde en lång sträng från gubben och sedan tände de på. När elden nådde fram till gubben flammade elden upp och halmgubben brann hastigt upp. Någon dynamit var den alltså inte laddad med.

Josua Lindahl: Han var skogsarbetare, mycket lugn men bestämd i sina åsikter. En tänkande och beläst man. Lyssnade alltid på andras åsikter och väl övertänkt bemötte han dem sakligt. Han lyckades alltid att få sina argaste motståndare att lyssna till det han hade att säga. Han var en stor idalist och alltid villig att hjälpa en medmänniska som var i behov av hjälp.

Signar Lindfors var en annan som fick en stor betydelse under stridsåren och för syndikalisterna i dessa trakter. Han också mycket beläst, då inte minst i lagarnas paragrafer. Någon skolgång hade han inte mera än några veckor. Han var med andra ord en tusenkonstnär, snickare, båtbyggare, murare och sakförare i många mål vid tingsrätten i Burträsk. Till utseendet påminde han om den ryske anarkisten Peter Krapothin. Det som skilde dem åt var att Peter Krapothin var liten till växten och Lindfors kraftigt bygd. Han hade blont vågit hår, intelligenta blå milda ögon. Klädseln var alltid till helgdags en vadmalskostym, stora blötkängor uppbundna med skoband.

En gång klädde en grupp av gubbarna i kvinnokläder och sotade sig i ansiktet. De besökte strejkbrytarna som bodde i bolagets hus hos Widmark i Lossmenbränna. Signar Lindfors tog strejkbrytarna en efter en och dansade med dem runt golvet. Ingen kom undan och det är väl möjligt att det sved där Signar tog i.

Där Eva bodde gick basvägen ett 50-tal meter från stugan. Där körde strejkbrytarna dagligen med sina timmerlass. Strejkbrytarna var från Risliden. En dag skulle Eva tömma ut sältan från en fiskkagge, som hon tömde på basvägen utan vetskap om vilken effekt det skulle få. Det var en motluta på vägen där sältan var tömd och när körarna kom med sina lass blev det stopp. Saltet hade nämligen den egenskapen i snön att järnstängerna som var under medarna på timmerkalkarna sög fast. Det fanns ingen annan råd för körarna än att lasta av sina lass. Nu blev det att strö ut salt lite varstans efter vägen.

Samen Israel Jonsson i Ammarnäs, hade sitt vinterbetesland i Lossmen. En broder till Israel, Sven var 19 år 1931. Han liksom de övriga bröderna Jonsson var solidariska med lossmenborna. Sven berättar att han var mycket tillsammans med de unga grabbarna i Lossmen och gjorde väl ibland en del små sattyg. Bröderna Jonsson var goda vänner med lossmenborna. Sven säger att de var ärliga och goda kamrater. T.ex. hade de en matbit, delades den lika. "Ingen talade om att det var saltat, men vi såg ju vad som var i vägen eftersom renarna var som besatta, de grävde sönder vägen och åt snö". Polisen uppmanade Israel att flytta renarna till östra sidan av Lossmensjön, vilket han gjorde men på morron var renarna tillbaka.

MIDSOMMARAFTON 1932.

Förhöret med strejkbrytarna från Villvattnet.

Eftersom bolaget inte fick ned något virke vintern 1931 och det inte gått att svälta ut lossmenborna under dessa 7 år som striden varat, fann bolagets ledning för gott att börja förhandla. De hade också bytt ut faktor Hansson, som var orsaken till att lossmenborna organiserade sig. Enligt vad som berättats hade denna skogsfaktor Hansson försökt att lura bolaget genom att köpa upp skogshemman för bolagets pengar. Köpet var skrivet så att Hansson var ägare. (Uppgiften har inte kunnat kontrolleras).

De som hade gått som strejkbrytare började nu förstå att de måste göra upp med Lossmens LS. Nästan var de kom åtminstone där det fanns en industri eller anläggning, fick de inget arbete. Ingen arbetsgivare vid anläggningsindustrin vågade ta in en strejkbrytare

eller svartfot, (som de kallades) i sin tjänst. Vid anläggnet i Rönnskär fanns de som sökte arbete, men var det känt att de varit strejkbrytare på någon plats, ja då blev det inget arbete. Hade någon lyckats få arbete utan kännedom om att den varit strejkbrytare och det sedan blev bekant, ja då blev det att omdelbart sluta. Ungdomar som uppträtt osolidariskt, visste hur det var att komma till en dans och där möta LS:are eller andra organiserade som var solidariska med syndikalisterna. Det blev att skyndsamt söka sig från dansplatsen, det hände ibland att de fick ett ordentligt kokstryk.

Persson/

År 1958 berättade ombudsman Gustav/följande: Persson var ombudsman i Västerbotten under den tid detta hände. Tyvärr har inte protokollet kunnat återfinnas från detta möte.

Midssommarafton 1932 hade strejkbrytare från Villvattnet kommit till Lossmen för att göra avbön. Alla bybor både kvinnor och män var samlade på Wilhelm Lindfors gårdsplan. Vid ett bord satt Signar Lindfors, som förhørsledare och en sekreterare, som förde protokoll. Signar Lindfors hade stor vana från tingsrätten i Burträsk, där han suttit som försvarare i en del mål. Han hade fått en god träning med att höra på åklagare och advokater. De som anlidade Signar Lindfors var de fattiga som inte hade råd med dyra advokater. Lindfors var en mycket klok man, med stor pondus, som folk lyssnade till när han talade.

Signar Lindfors kallade fram en efter en som fick redogöra för varför han gått ut som strejkbrytare. De flesta skylde på okunnighet. De hade fått många goda löften av bolaget. De hade också blivit skrämde med vilken hemsk organisation SAC var. Syndikalismen måste med alla medel bekämpas hade bolaget sagt. Det var ingen av dem som behövde gå ut och bryta blockaden på grund av att de led nöd där hemma, ingen behövde svälta. Många av dem hade rätt så bra ställt. De hade resonerat som så, att än om det var dåliga priser blev det ändå någon krona över, så resonerade också strejkbrytarna från Risliden, "maten hava vi och hoje (hö till hästarna) hav^a/vi och de vi hava de hava vi". De hade nu insett hur dumma de varit. De hade under strejkens gång börjat förstå vad Lossmenborna kämpade för. De förstod att de kämpade för en rättvis sak och att om de höll samman kunde alla få bättre betalt för skogsarbetet. Nu lovade de att aldrig mera uppträda som strejkbrytare. De ångrade vsd de hade gjort.

Nu blev det Signar Lindfors tur att tillfråga mötet om de godkände deras avbön och löfte om bot och bättring. Det var naturligtvis endast LS medlemmarna som fick rösta i denna viktiga fråga. Beslutet fastställdes inte bara med ett klubbslag utan varje man gav Signar Lindfors ett handslag, som befäste deras muntliga löfte.

Midsommaraftonens sammankomst i Lossmen avslutades med tal av Gustav Persson. Han uppmanade arbetarna att hålla samman och organisera sig i SAC den syndikalistiska organisationen, där medlemmarna hade självbestämmande i lokala samorganisationer (LS). Det var enda möjligheten att motstå trycket från skogsbolagen. Genom den sammanhållning som funnits i Lossmen har de trots många svårigheter de haft att kämpa mot nu vunnit en seger så att skogsbolaget måst börja resonera med dem och förhandla.

Efter midsommarhelgen åkte Persson till Villvattnet där han bildade en LS. Den blev dock inte så långvarig enligt Persson.

Det jag skrivit ned är minnesanteckningar jag haft från mina besök i Lossmen. Alla personer som berättat från dessa händelserika år har inte kommit med.

Ett av de bästa kamratmöten jag varit med om under min 50 åriga tid i SAC var i Lossmenbränna 1945. Mötet började kl. 11 en söndagförmiddag och slutade vid 7 tiden på kvällen. Kriget hade slutat för några månader sedan och kafferansoneringen pågick fortfarande. Gubbarna kom med små kaffepåsar och bullpaket. På eftermiddagen hade jag fått till uppgift om att prata över ämnet "Nästa krig det sista." Trots att det var ett bröllop på västra sidan av sjön Lossmen, hade över 80 personer samlats i Wilhelm Lindfors stora kök. Det hade kommit folk cyklande från gårdar liggande någon mil inåt skogen. O, vilken stämning det var, det sjöngs kampsånger, ty Lossmenborna är mycket duktiga att sjunga. Ja, det är verkligen ett kärt minne jag har bevarat.

Axel Bilare